

Matbarometern 3.0

#BACKABONDEN

Reformaten

The
Hunger
Project.

 siani

Varför en Matbarometer?

Hungern ökar i stora delar av världen och samtidigt gör klimatförändringarnas effekter det allt svårare att bedriva jordbruk. Därför behöver världens livsmedelssystem ställas om och det kräver politiska beslut. Genom Matbarometern får de svenska partierna svara på vilka förändringar de vill se. Världens livsmedelssystem inkluderar alla aktiviteter som berör produktion, bearbetning, distribution, handel, beredning och konsumtion av mat, samt de miljömässiga och socioekonomiska effekterna av dessa aktiviteter.¹

Genom samarbetet mellan Reformaten, The Hunger Project Sverige och SIANI vill vi lyfta att livsmedelssystemet är både lokalt och globalt och att hur vi konsumerar och producerar mat här påverkar platser också utanför Sverige. Hunger och felnäring förvärras ytterligare av pågående konflikter, klimatförändringar och ojämlikhet. Och även om världen återhämtar sig från den globala pandemin sker detta ojämnt mellan och inom länder. Dessutom har det pågående kriget i Ukraina destabiliserat om sårbara mat- och energimarknader.²

Hållbara och rättvisa livsmedelssystem är en förutsättning för att uppnå hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Redan nu pågår mycket arbete bland flera aktörer och sektorer för att nå dit.

Men det är inte tillräckligt. Enligt FAO måste vi fördubbla och framför allt rikta om våra ansträngningar för att avskaffa hunger, trygga livsmedelsförsörjningen, förbättra nutritionen och främja ett hållbart jordbruk fram till 2030.³ Vi har inget annat val än att intensifiera våra ansträngningar för att ändra ett ohållbart system. Lantbrukare världen över är centrala för omställningen, men de behöver ges rätt förutsättningar.

Det här kommer inte att ske av sig självt – beslutsfattare inom alla sektorer måste engagera sig och agera. Matbarometern riktar sig till politikerna och vill visa vilka förändringar de olika partierna är redo att faktiskt verka för. Livsmedelssystemet är globalt och komplext. Sverige måste vara en del av förändringen och bidra till en positiv omställning.

Matbarometern 3.0 lanseras inför Världshungerdagen, World Food Day, som uppmärksammas den 16 oktober varje år världen över. Dagen sammanfaller med det datum då FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) grundades 1945, och syftet är att öka medvetenheten om hunger- och fattigdomsfrågor.

Sammanfattning

Vi har ställt fem frågor till Sveriges riksdagspartier: om jordhälsan, om EU:s jordbruksstöd, om Sveriges livsmedelsstrategi, om matmomsen och om biologisk mångfald. Enkäten sändes till Centerpartiet, Kristdemokraterna, Liberalerna, Miljöpartiet, Moderaterna, Socialdemokraterna, Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet i augusti 2023. Enkäten besvarades av respektive partis ledamöter inom miljö- och jordbruksutskottet, eller politiskt sakkunnig inom miljö och jordbruk. De fem frågorna kunde besvaras antingen ”ja” eller ”nej”, tillsammans med en utförligare kommentar. Samtliga partier har återkommit, men Moderaterna valde att endast skicka en övergripande kommentar i stället för att besvara de enskilda frågorna. Moderaternas svar lyder: ”Moderaterna värnar om ägande- och brukandefriheten. Vi tror att jordbruket är lösningen till många av morgondagens problem. Men politiken ska inte in och peta i marknaden. Politiken kan gynna jordbruket genom att sänka kostnadstrycket och minska regelkrånglet. Men vi tror på att svenska bönder vet bäst gällande hur deras gårdar ska brukas. Därför vill vi ha så lite detaljstyrning som möjligt.”

Sammanfattningsvis har V, S och MP svarat ”ja” på frågan om ett rättsligt bindande mål för förbättring av jord och mark inom EU. På den frågan svarar C att det beror på hur lagstiftningen är utformad, och KD svarar att gemensamma regler och bindande mål riskerar att suboptimera resurser när det är så stora skillnader mellan EU-länders förutsättningar. SD vill invänta remissvaren innan de svarar. Även L vill invänta expertmyndigheternas bedömningar och remissvar, men säger att deras principiella uppfattning är att mark är en viktig resurs som behöver värnas. På frågan om EU:s jordbruksstöd till större utsträckning ska gynna producenter som bidrar till viktiga ekosystemtjänster svarar alla partier ”ja”, förutom SD, som istället svarar ”nej” och att de eftersträvar att Sverige ska omförhandla villkor för EU vad gäller de areella näringarna, med det långsiktiga målet att återföra beslutsmakten till Sverige. Alla partierna är överens om att uppdatera Sveriges livsmedelsstrategin till att premiera hållbarhet och rättvisa, liksom att ge nya resurser till att stärka och bevara den biologiska mångfalden.

Svaren skiljer sig en del mellan partierna på frågan om sänkt moms på hållbarhetsmärkt mat. MP svarar ”ja” på detta. C svarar varken ja eller nej, och vill se en reform av skattesystemet, inklusive momssystemet. S och V svarar ”nej” och V menar att en momssänkning endast skulle innebära mer vinst till matjättarna. L svarar också ”nej” och vill hellre se en grön skatteväxling som ska leda till att de som producerar klimatsmart och miljövänligt kommer att ha lägre produktionskostnader. Även KD svarar ”nej” men vill arbeta för lämp-liga åtgärder i syfte att förbättra kosthälsan. SD svarar ”nej” och har istället en öppen inställning för både konventionell och ekologisk odling i samexistens.

Innehåll

VARFÖR EN MATBAROMETER?	2	FRAMTIDENS LANTBRUKARE	15
SAMMANFATTNING	3	RÄTTEN TILL MAT	19
KLIMATFÖRÄNDRINGAR & EXTREMVÄDER	7	BIOLOGISK MÅNGFALD	23
STÖD TILL OMSTÄLLNINGEN	11	TACK	26

Yacouba Ouedraogo odlar bland annat spannmål, grönsaker, baljväxter och kryddor. Han har även boskap och en plantskola med träd. Foto: Sophie Garcia / The Hunger Project

Klimatförändringar & extremväder

Extremväder påverkar redan alla delar av planeten, och effekterna av klimatförändringarna förväntas öka i takt med den stigande globala medeltemperaturen. Vi vet nu att vi måste halvera våra utsläpp av växthusgaser före 2030.⁴ Vi vet också att rikare länder som Sverige behöver agera ännu snabbare.

Klimatförändringar påverkar oss på många sätt, men brist på vatten och mat kan snabbt bli akut. Torkan på Afrikas horn, som varit den värsta på 40 år, har lett till att miljontals boskap dött och att skördar utplånats. Till följd av det rapporterade Världslivsmedelsprogrammet, WFP, år 2022 att över 20 miljoner människor hotas av svält.⁵ Detta är en direkt konsekvens av klimatförändringar, precis som halveringen av den totala skörden i Sverige till följd av torkan år 2018.

I år förväntas torkan minska de svenska spannmålsskördarna med 15 procent jämfört med 2022.⁶ Jordbruket behöver därför anpassas både till de klimatförändringar vi redan ser idag, och till de klimatförändringar som vi inte kan förhindra i framtiden.

Välmående jordar är ett av skydden mot de utmaningar som extremväder för med sig. Jordbruksmark i god kondition är inte bara bördigare utan även motståndskraftigare gentemot extremväder som torka och översvämningar. Det är därför alarmerande att över 60 procent av Europas jordar är degraderade, och den odlingsbara mark som finns hotas bland annat av exploatering och klimatförändringar.

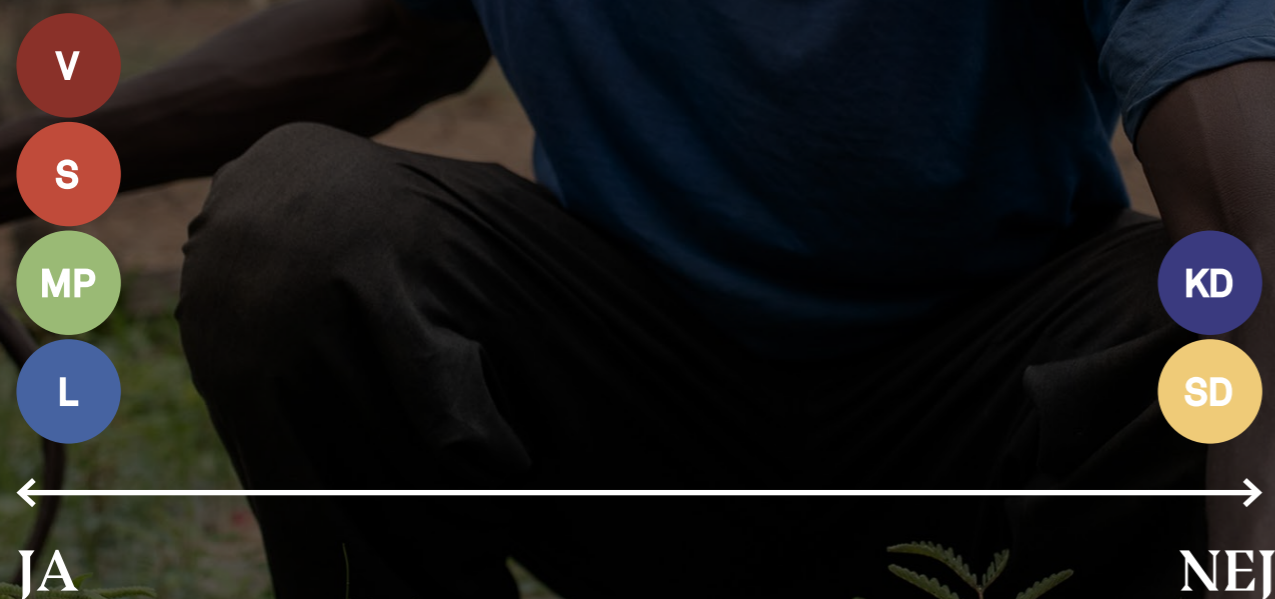
Friska jordar är en del av lösningen på många av våra största utmaningar, inklusive klimatförändringar, förlusten av biologisk mångfald, föroreningar och livsmedelssäkerhet.⁷ Omställningen är redan igång – nu behövs politiska åtgärder för att underlätta arbetet.

I Burkina Faso har klimatförändringarna lett till att jordbruket idag är en chansning. Småbrukaren Yacouba Ouedraogo från Nagréongo berättar att hans största problem är bevattningen.

– Förra året hoppades vi på att regnet skulle komma, men det kom inte. Om det regnar tillräckligt får vi bra skördar, men det är väldigt osäkert, förklarar Yacouba.

Vad tycker partierna?

För att vi ska ha mat imorgon måste vi ha friska jordar idag, därför har EU-kommissionen i år lagt fram ett lagförslag för att förbättra jordhälsan. Ställer ditt parti sig bakom ett rättsligt bindande mål för förbättring av jord och mark inom Europa?

Så här resonerar de

- V** Friska jordar är en förutsättning för en hållbar livsmedelsförsörjning och intakta ekosystem i ett förändrat klimat. Våra jordar måste värnas och skyddas på samma sätt som vattnet och luften. Vänsterpartiet har under lång tid lyft behovet av att vi nationellt bättre måste värna våra bördiga jordar mot exploatering samt hållbart bruka jorden.
- S** Socialdemokratin ser gemensamma regleringar inom EU som en kraftfull plattform för att åstadkomma verklig förändring på bred front. Ett rättsligt bindande mål för att förbättra jord- och markhälsan i Europa ligger i linje med våra ambitioner att uppnå hållbarhet och säkerhet i vår matproduktion, och vi stöder därför det kompromissförslag som röstats igenom i EU-parlamentet när det kommer till naturrestaurering.
- MP** God jordhälsa är avgörande för en trygg matförsörjning, men även för den biologiska mångfalden. Goda jordar är bördigare, vilket både kan öka matproduktionen och minska behovet av konstgödsel, vilket är oerhört viktigt både av klimatskäl (konstgödsel orsakar t.ex. stora utsläpp). För att gynna goda jordar behöver ofta mindre kemiska bekämpningsmedel användas, vilket medför bättre vattenkvalitet och är nödvändigt för den biologiska mångfalden. Goda jordar har ofta en bättre vattenhållande förmåga, vilket är viktigt för att anpassa jordbruket till nya väderextremer i klimatförändringens spår. En gemensam EU-lagstiftning är ett mycket viktigt verktyg för att arbetet med dessa frågor kan stärkas.
- C** Det beror på hur lagstiftningen är utformad och därmed inte något som i det här läget går att svara ja/nej på. Jord och mark är det mest lokala som finns och Centerpartiet anser att beslut som rör jord och mark ska tas så lokalt som möjligt, helst av markägaren. Jordhälsan behöver överlag förbättras, men vi är inte benägna att säga ja till rättsligt bindande mål utan att först ha analyserat konsekvenserna av ett slutgiltigt lagförslag.
- L** För närvarande bereder regeringen ärendet och förslaget är ute på remiss så vi behöver invänta expertmyndigheternas bedömningar innan vi tar definitiv ställning, men Liberalernas principiella uppfattning är att mark är en viktig resurs som behöver värnas och att god markhälsa är en förutsättning för biologisk mångfald och för att motverka klimatförändringarna eftersom marken kan fungera som kolsänka.
- KD** Vi har ingen annan åsikt än att marken är den grundläggande förutsättningen för livsmedelsproduktion men helt gemensamma regler och bindande mål när det är så stora skillnader mellan EU-ländernas förutsättningar riskerar att suboptimera resurserna. I många av frågorna som skulle vara med i lagförslaget ligger Sverige redan i framkant.
- SD** Förslaget till direktiv om övervakning av jordhälsa och resiliens är på remiss och svaren skall vara inne senast den 3/11-23 varför vi vill invänta remissvaren.

Stöd till omställningen

Den svenska jordbrukspolitiken påverkas till stor del av EU:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP), som är ett komplext system, där liknande regler ska tillämpas från Norrbotten till Cypern. Den utgör ungefär en tredjedel av EU:s totala årsbudget och har en betydande påverkan för lantbrukares inkomst, priserna på mat, hur lantbruket ser ut i Europa, samt i förlängningen även klimatet och miljön.

Trots att det är lätt att peka mot Bryssel när det talas om förändringar i livsmedelsproduktionen, kan vi också nationellt vidta många åtgärder för att främja omställningen mot en hållbar livsmedelsproduktion, och fokusera på de viktiga samhälls- och ekosystemtjänster som jordbruket bidrar med för miljön och klimatet. Nu mer än någonsin behöver vi modiga politiker som satsar på en hållbar livsmedelsproduktion.

Jordbruket är ryggraden i Uganda och småbrukare som Thomas Tibiita spelar en viktig roll inte bara för den lokala matförsörjningen, utan även för att bygga motståndskraft mot klimatförändringar och värna den biologiska mångfalden. Med sin passion för jordbruk vill Thomas skydda inhemska, traditionella grödor från att dö ut. I en liten låda förvarar han torkade frön från aubergine, sesam, bambaranötter, chili och ärtväxten lablab som tillför ny näring till växterna genom att fixera kväve från luften.

– Marknaden är full av importerade frön, därför vill jag bevara de inhemska.

*Thomas Tibiita vid sitt jordbruk i Nakalama, nordöst om Ugandas huvudstad Kampala.
Foto: Martin Kharumwa / The Hunger Project*

Vad tycker partierna?

Jordbruket är en central del i att hantera klimatkrisen och förlusten av biologisk mångfald, förutom att skapa en motståndskraftig livsmedelsproduktion. Är ditt parti redo att backa en förändring av EU:s jordbruksstöd för att i större utsträckning gynna producenter som bidrar till viktiga ekosystemtjänster?

Så här resonerar de

- V** Det har hela tiden varit Vänsterpartiets inriktning att EU:s jordbruksstöd i större utsträckning ska gå till stöd för att gynna klimatet och ekosystemtjänster/biologisk mångfald. Vi kommer att fortsätta arbeta för stärkt stöd för producenter inom jordbruket som bidrar till kollektiva nyttor. Det kan konkret handla om stärkta och nya stöd för arealer som t.ex. gynnar pollinerare, odlas ekologiskt, stärker kolinlagringen, restaurerar våtmarker, återskapar naturbetesmarker eller skapar ett mer varierat jordbrukslandskap som främjar biologisk mångfald.
- S** För Socialdemokraterna är det viktigt att EU:s jordbruksstöd reflekterar de moderna utmaningar vi står inför när det kommer till livsmedelsförsörjning men också när det kommer till biologisk mångfald och klimatförändringar. Genom att öka stöd till producenter som aktivt bidrar till att stärka ekosystemtjänster kan vi främja en mer hållbar, resilient och rättvis matproduktion i hela unionen.
- MP** Öka stöden till de resultat- och värdebaserade stöden med inriktning på klimat och miljö, och minska direktstöden som baseras på areal. Ställ högre grundläggande krav på miljö- och klimatnytta för att få stöd. Ge lantbrukarna ersättning för alla tjänster de levererar vid sidan av livsmedel, som olika ekosystemtjänster.
- C** EU:s jordbrukspolitik behöver bli både grönare och mer marknadsstyrd och genomförandet av politiken behöver bli mer resultatorienterat och mindre regelstyrt. Samhället tjänar ofta på att ge den enskilde lantbrukaren större frihet eftersom han/hon vet bäst hur jord och mark ska skötas för att bli mer motståndskraftiga och samtidigt fortsätta vara hög-avkastande på livsmedel.
- L** Jordbrukets andel av EU:s budget måste minskas. Liberalerna vill att hälften av jordbruksstödet ska omfördelas till satsningar på forskning och utveckling. Alla direktstöd och marknadsstörande regler ska fasas ut så snart som möjligt. Vi vill att jordbruket bidrar aktivt till att nå klimatmålen, samtidigt som jordbruksproduktionen effektiviseras för att kunna försörja en kraftigt växande befolkning globalt. Liberalerna vill dock behålla landsbygdsprogrammet, som är viktigt för miljöskydd, för att bevara öppna ängsmarker och biologisk mångfald. Programmets miljöinriktning bör stärkas och breddas till att omfatta restaurering av våtmarker och andra biotoper med stort miljömässigt värde.
- KD** Givet att budgeten är begränsad och att grundsyftet med stödet är att det produceras tillräckligt med livsmedel vill vi att det ska finnas ett tryck för att främja stöd för betesmarker, kompensationsstöd för att vidmakthålla ett aktivt jordbruk med djurhållning i mindre gynnade områden, stöd för mellangröda respektive fånggröda och regionala hänsyn (i vårt fall Norrlandsstödet).
- SD** Sverigedemokraterna eftersträvar att Sverige ska omförhandla villkoren för Europeiska unionen vad gäller de areella näringarna med det långsiktiga målet att återföra beslutsmakten till Sverige. På så sätt kan vi utforma jordbrukspolitiken så att den bättre passar svenska lantbrukare och svensk miljö. För den nuvarande programperioden har SD arbetat aktivt för målstyrning, flexibilitet för nationer och lantbrukare, effektivitet och tillräckligt fokus på både produktion och miljö. Flera av SD:s förslag bidrar till både högre lönsamhet och bättre miljö.

Framtidens lantbrukare

Det pågår en långsam och tyst struktur-utveckling inom svenskt lantbruk. Och hur det ser ut här hör ihop med den globala integrationen och avreglering av marknader som skett. Blandjordbruken försvinner och specialiseringen ökar, samtidigt som många jordbruk läggs ner helt och hållet.⁸ Livsmedelssystemet har blivit allt mer globalt, och påverkas av flera olika faktorer. Till exempel har vi sett hur kriget i Ukraina ökat priserna på konstgödsel och försvårat handel med spannmål. Det har påverkat människor och lantbrukare både i Sverige och i andra delar av världen.

Diversifiering, innovation och motståndskraft är viktiga delar för att framtidens jordbruk ska ha möjlighet att hantera chocker och förändringar. Vi behöver politiska åtgärder för att ge framtidens lantbrukare förutsättningar att producera mat och ekosystemtjänster i både stor och liten skala. Sveriges nationella livsmedelsstrategi är ett sådant verktyg för att underlätta omställningen, och det pågår nu en uppdatering av den nuvarande strategin.

En hållbar och rättvis livsmedelskedja som tryggar vår långsiktiga försörjnings-

förmåga förutsätter att det finns en mångfald av livskraftiga lantbruks- och livsmedelsföretag i hela landet.

I rapporten "Lantbruket, samhället och den biologiska mångfalden" från Naturskyddsföreningen och Ekologiska Lantbrukarna, som publicerades våren 2023, lyfts till exempel behovet av en livsmedelsstrategi som styr mot ett hållbart och rättvist livsmedelssystem som omfattar alla aktörer i livsmedelskedjan.⁹

Tove Sundström driver tillsammans med Maximilian Isendahl ett andelsjordbruk i Jämtland i Sverige.

– Den nyliberala politik som bedrivits sedan lång tid tillbaka har orsakat större problem för oss producenter än vad klimatförändringarna har hunnit göra, även om dessa också blir mer och mer kännbara. Medvetna politiska beslut drar hela tiden åt snaran för små- och medelstora producenter i hela Europa, likaså i Sverige. Det finns ingen hjälp att få inom gårdsgränsen, vi måste arbeta tillsammans för att påverka den politiska kontext som vi befinner oss i.

Tove Sundström från jordbruket Marsätt Andelsjordbruk. Foto: Tove Sundström

Vad tycker partierna?

Det pågår en uppdatering av Sveriges livsmedelsstrategi, det är ett tillfälle att styra mot ett hållbart och rättvist livsmedelssystem som omfattar alla aktörer i livsmedelskedjan. Är ditt parti redo att verka för en sådan uppdatering av livsmedelsstrategin?

V

S

MP

C

L

KD

SD

JA

NEJ

Så här resonerar de

V

Vi vill ha en uppdaterad livsmedelsstrategi som tydligare styr mot en hållbar livsmedelskedja och stärkt nationell självförsörjning av livsmedel. Fungerande ekosystem är grunden för vår välfärd och för en hållbar livsmedelsförsörjning. Lantbruk och företag inom livsmedelsbranschen måste ges förutsättningar för en sådan inriktning genom att strategin riktar åtgärder för att främja omställningen. Lantbruket måste i högre utsträckning få ersättning för de kollektiva nyttigheter man bidrar med genom åtgärder för att stärka självförsörjningen, klimatanpassningen, kolinlagringen och biologiska mångfalden. Livsmedelsstrategin måste även tydligare adressera åtgärder för att trygga återväxten och kompetensförsörjningen inom livsmedelskedjan generellt och lantbruket i synnerhet.

S

Vårt parti anser att en uppdaterad livsmedelsstrategi bör bland annat innehålla starkare stöd för småskaliga jordbrukare, incitament för diversifiering och ekologiska jordbruksmetoder, samt en tydlig inriktning mot hållbarhet och lokal produktion. Strategin bör också ta itu med utmaningen kring kompetensförsörjning av unga lantbrukare så att vi slår vakt om en ökad inhemsk produktion av svenska livsmedel.

MP

Det är Miljöpartiets politik att verka för en stark ökning av det ekologiska lantbruket som stärker den biologiska mångfalden, en ökad lokal och regional livsmedelsförsörjning och levande lantbruk och livsmedelsföretag i hela landet. Det bygger på att även små och mellanstora jordbruk ger tillräcklig lönsamhet för att vara attraktiva för lantbrukare att driva och därför måste politiken starkt främja även små och mellanstora lantbruk, liksom lokala och regionala slakterier, mejerier, osv. En högre andel mindre lantbruk främjar den biologiska mångfalden och ökar livsmedelssäkerheten, både nationellt och regionalt/lokalt. Biologisk mångfald, klimatanpassning och livsmedelssäkerhet är nära sammankopplade och måste gå hand i hand.

C

Vi har framför allt efterfrågat en uppdaterad livsmedelsstrategi med tydligare målsättningar att produktionen ska öka samt att försörjningstryggheten och -förmågan får mer fokus. Det blev inte minst tydligt under pandemin och efter Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Dessa ambitionshöjningar behöver ske i samklang med miljön, klimatet och det övriga samhället. Att öka den inhemska produktionen av livsmedel är i grunden en solidaritetshandling mot andra länder. Så vill vi bidra till ett mer hållbart och rättvist livsmedelssystem.

L

Liberalerna har drivit på för en svensk livsmedelsstrategi. Strategin finns nu, men vi är kritiska till produktionsmålet som slår fast hur mycket av jordbruksmarken som ska vara ekologisk. Det är planekonomi i stället för marknadsekonomi och bör därför uppdateras. Vi ser gärna ekologisk producerad mat, men vi vill att konsumenterna ska styra efterfrågan.

KD

Vårt parti leder just den uppdateringen på Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. Det behövs många olika åtgärder i den strategin. Grunden i ett jordbruk av varierande storlek över hela landet ligger i en tillfredsställande lönsamhet som i sin tur byggs av en konkurrenskraftig bransch. Viktigt att branschen ges förutsättningar att kunna fungera under sämre yttre förutsättningar än vi har nu. Vi vill titta på hela kedjans robusthet, ända från gården till butikshyllan.

SD

Det svenska jordbruket och svensk livsmedelsproduktion ska värnas och bidra till svensk konkurrenskraft, goda miljöstandarder, öppna varierade kulturlandskap och svensk självförsörjning samt export. En av faktorerna bakom gårdsnedläggningar och igenväxning och därmed förlust av biologisk mångfald, är den låga lönsamheten. En annan är det regelkrångel som plågar lantbrukarna. En ny livsmedelsstrategi måste ta krafttag med båda dessa frågor. Innovation och teknikspridning är andra områden som är viktiga att stärka. De betande mularna får inte heller glömmas.

Kassar med donerade livsmedel för utdelning i Skövde. Foto: Li Kristjansdottir

Rätten till mat

Mat är en mänsklig rättighet. Det innebär inte att staten ska köpa mat till de som inte har, utan att staten har en skyldighet att se till att alla kan försörja sig och äta sig mätta på hållbar och hälsosam mat. Det är det långt ifrån alla som kan. Fler människor världen över lever i hunger idag än innan covid-pandemin, och 2021 hade ungefär 42 procent av världens befolkning inte råd med hälsosamma matvanor.¹⁰ Att människor inte äter hälsosamt kan ha flera orsaker. Här i Sverige ökar matfattigdomen, vilket innebär att människor tvingas välja en mindre hälsosam och näringsrik kost.¹¹ Parallellt ökar också livsstilsrelaterade sjukdomar såsom hjärtsjukdomar, diabetes och obesitas, sjukdomar som till stor del påverkas av vad vi äter.

Dåliga matvanor har blivit en av de främsta orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige. Ansvaret för att vända utvecklingen kan inte enbart ligga på enskilda konsumenter. Politiska beslut, exempelvis kring upphandling och subventioner, kan ha stor betydelse. När fler har möjlighet att äta hållbart och hälsosamt påverkar det även produktionen av mat.

Li Kristjansdottir från organisationen Ätbart arbetar mot matfattigdomen som breder ut sig i Sverige. Varje vecka hämtar över 223 ideella organisationer osåld mat från butiker. De förser tusentals hushåll med mat och köerna växer i nästan varje kommun. Här samlas de som flytt, som lever på försörjningsstöd, ensamstående mödrar och pensionärer. I dagsläget saknas statistik och stöd till organisationerna. Genom Svenska Matbanksnätverket ger Ätbart det stödet och synliggör matfattigdomen i Sverige.

Vad tycker partierna?

Lägre moms på hållbarhetsmärkt mat har föreslagits som ett sätt att ge fler tillgång till hälsosam mat och göra det lättare för lantbrukare att producera hållbart. Vill ditt parti sänka momsen på hållbarhetsmärkt mat?

V

S

L

KD

SD

MP

JA

NEJ

Så här resonerar de

V

Vi är för styrmedel som gör det enkelt och ekonomiskt fördelaktigt att producera och konsumera det som är gynnsamt för miljö och klimat. Vi vill stärka produktionsstödet för växtbaserat och ekologiskt. Nedsatt moms på livsmedel har låg kostnadseffektivitet om man vill stödja grupper med låga inkomster. Den dåliga konkurrensen på den svenska matmarknaden riskerar att matvarubolagen plockar ut momssänkningen i vinst, istället för att sänka priset. Det är bättre att pressa matvarujättarna med hot om lagstiftning för att få ner de nuvarande höga matpriserna och stärka det statliga stödet för en hållbar matproduktion.

S

Vi delar åsikten om vikten av att uppmuntra hållbar produktion och konsumtion, men vi anser att skattesystemet ska vara enhetligt och förutsägbart. Att koppla momssatser direkt till hållbarhetsmärkning kan leda till oklarheter, både för konsumenter och producenter. Det är inte rimligt att de svenska matpriserna skenar mer än i andra länder. Vi kräver att regeringen tillsetter en priskommission för matpriserna. Syftet ska vara att ta kontroll över prisutvecklingen och se till att det inte sker oskäligen höjningar av matpriserna.

MP

Miljöpartiet har drivit frågan om sänkt moms på ekologiskt producerad mat länge. Ekologisk mat måste kunna konkurrera på samma villkor som konventionellt producerad mat. Priset är en enormt viktig faktor. Stödnivåerna till ekologiskt jordbruk behöver öka. Att offentliga aktörer upphandlar ekologiskt producerade livsmedel är enormt viktigt för att stötta deras produktion, vi anser att offentlig sektor ska ha som mål att upphandla minst 80% ekologisk mat till år 2030.

C

Centerpartiet anser att det behövs en reform av hela skattesystemet, inklusive moms-systemet, för att skapa ett mer lättförståeligt och enhetligare system. Momsens potential som styrmedel är tydlig, och det finns många problem som skulle kunna adresseras genom att ändra momssatser och momsplikt. Samtidigt förstärker ett allt mer differentierat moms-system de tillämpningssvårigheter och administrationskostnader som utgör ett stort problem med dagens system. Det riskerar också att få snedvridande effekter på konkurrens.

L

Liberalerna vill se en grön skatteväxling där skatten på arbete och företagande sänks samtidigt som skatten på miljöfarliga utsläpp höjs. Med den principen som grund leder det till att förorenaren betalar och de som producerar klimatsmart och miljövänligt kommer ha lägre produktionskostnader för hållbara produkter.

KD

Momsen är ett för trubbigt instrument men vi vill adressera problemet. Till exempel innehåller läsk generellt mer socker i Sverige än i länder som infört någon form av avgift på socker-innehållet. Livsmedelsverket har fått i uppdrag att undersöka och skapa förutsättningar för en överenskommelse i livsmedelsbranschen om att sänka salt- och sockerhalten i livsmedel. Redovisning av uppdraget sker i början av 2024. Kristdemokraterna kommer utifrån rapporten arbeta för lämpliga åtgärder i syfte att förbättra kosthälsan.

SD

Vi har en öppen och positiv inställning gentemot både konventionell och ekologisk odling och anser att dessa produktionsformer har goda förutsättningar att samexistera på marknaden. Svensk miljölagstiftning är strikt, vilket gör att det svenska konventionella jordbruket redan i hög grad är miljövänligt och mycket mer miljövänligt än utländska jordbruk i genomsnitt.

Biologisk mångfald

Jordbruket är beroende av insekter som pollinerar grödorna, av markorganismer som gör jorden bördig och av fåglar och nyttoinsekter som håller skadedjur i schack. Trots det går sammansättningen av ekosystem, arter och genetisk variation som utgör den biologiska mångfalden förlorad i en oroande takt. Forskare talar om en sjätte massutrotning och varnar för att uppemot 1 miljon arter av de ungefär 8 miljoner som existerar globalt, hotas av utrotning, många inom loppet av några decennier.

Dessa förluster får enorma konsekvenser för möjligheterna till mänskligt liv.¹² Varje individ är beroende av hälsosamma ekosystem, men landsbygdsbefolkningen i låginkomstländer är särskilt sårbar. Enligt en uppskattning från 2020 behöver minst 722 miljarder USD årligen investeras för att bromsa förlusten av biologisk mångfald. Den totala summan som investerades från både civilsamhälle, privat sektor och regeringar uppgick år 2019 bara till mellan 124 och 143 miljarder USD.¹³

Ett stort glapp existerar mellan behov och resurser. FN:s konvention om biologisk mångfald slår fast att rika länder som

Sverige har ett ansvar att bidra till att täcka låg- och medelinkomstländerns kostnader för att genomföra konventionen.

På FN-toppmötet COP15 i höstas antogs ett nytt globalt ramverk för biologisk mångfald och en strategi för att mobilisera resurser till detta. Trots dessa positiva beslut är det en anmärkningsvärt liten del av pengarna som går till stöd för de urfolk och lokalsamhällen som spelar en så avgörande roll för bevarandet av biologisk mångfald och ekosystem. Det är dessutom sällan nya medel vi ser, utan resurserna tas från biståndsbudgeten och dubbelräknas ofta som klimatinsatser.

Traditionell kunskap och användningen av en mångfald av vilda växter gjorde lokalsamhällen mer motståndskraftiga under covid-19-pandemin.

I Krayan-höglandet i norra Kalimantan, Indonesien, har lantbrukare garanterat tillgången till mat trots restriktioner genom att aktivt upprätthålla mångfalden av arter på sina fält, samt genom att samla växter och frukt från skogen, skriver Cristina Eghenter, Formadat Indonesia.

Ibu Rosalina och Ibu Jeramong beskär Rubung i Kalimantan, Indonesien.

Foto: Icaro Cooke Vieira/CIFOR

Vad tycker partierna?

Kommer ditt parti att verka för att nya resurser går till att försvara och stärka den biologiska mångfalden både i Sverige och globalt?

V

S

MP

C

L

KD

SD

JÄ

NEJ

Så här resonerar de

V

I budgetförslaget för 2023 satsar vi 4,6 miljarder mer än regeringen bara för att skydda natur. Därutöver satsningar på våtmarker i år och skötselåtgärder långt över regeringens budget. I riksdagen har Vänsterpartiet föreslagit att Sverige ska verka för att säkerställa att offentliga och privata finansiella medel bidrar till att bevara och stärka den biologiska mångfalden. Vi har även lagt förslag om att Sverige ska verka för att låginkomstländers behov av finansiering och kapacitet för att bevara biologisk mångfald tillgodoses, med ett resursmål likt parivtalet. EU bör erkänna och respektera den nyckelroll som urfolk och lokalbefolkningar har.

S

För Socialdemokraterna är det viktigt att EU:s jordbruksstöd reflekterar de moderna utmaningar vi står inför när det kommer till livsmedelsförsörjning men också när det kommer till biologisk mångfald och klimatförändringar. Genom att öka stöd till producenter som aktivt bidrar till att stärka ekosystemtjänster kan vi främja en mer hållbar, resilient och rättvis matproduktion i hela unionen.

MP

Miljöpartiet har alltid drivit på för ökade resurser till att stärka den biologiska mångfalden. Under vår tid i regering ökade miljöbudgeten med 400 procent. Regeringen har nu dragit ned på miljöbudgeten med miljardbelopp och planerar att mer än halvera den de kommande åren, särskilt på budgetposterna för stärkt biologisk mångfald, hotade arter och skydd av värdefull natur har neddragningarna varit drastiska, över 70% sedan vår tid i regering. Vi ser ett stort behov av ökade resurser till dessa områden, och arbetar för närvarande med vårt budgetförslag för 2024. Vi ser även ett stort behov av ökat stöd till låginkomstländer för genomförande av åtgärder för att bevara och stärka den biologiska mångfalden.

C

Centerpartiet vill stärka och skala upp det internationella samarbetet kring att bevara, restaurera och återställa den biologiska mångfalden regionalt och globalt. Vi arbetar också såväl inom EU som Sverige för att snabba på övergången till en cirkulär ekonomi eftersom användande av jungfruliga råvaror bland andra problem också utgör ett betydande hot mot den biologiska mångfalden. En sådan omställning får också effekter globalt.

L

Liberalerna har under flera år i sina budgetmotioner i riksdagen föreslagit ökade resurser för att stärka arbetet för den biologiska mångfalden, t.ex. genom att statligt ägd skog används som inbyte för privatägd skyddsvärd skog.

KD

I grunden är vi positiva till detta men man måste samtidigt ha en ödmjuk attityd då detta är en komplex fråga. Ett exempel: Bekämpningsmedel av typen Neonikotinoider har en negativ effekt på pollinerande insekter och har därför förbjudits. Effekten har blivit att arealen våroljeväxter har minskat kraftigt vilket gjort att pollinerarna drabbats hårdare av bristen på växter än de tidigare gjorde. Det måste göras noggranna analyser av helheten och sluteffekten när ett beslut tas.

SD

Vi har nationellt lagt ett flertal förslag som rör biologisk mångfald i jordbrukslandskapet exempelvis åkermarksinventering, bekämpa invasiva arter, användning av biologiska bekämpningsmedel, våtmarksetablering, ny modell för miljöeffektiva miljöstöd, växtförädling i miljösyfte, räddande av trädarterna alm och ask, skötsel av skogsbrunn osv. Slutligen understryker vi att om en av världens miljövänligaste livsmedelsproduktioner inte är lönsam, så motverkar det den biologiska mångfalden i hela världen

Tack

Tack till Yacouba Ouedraogo, Thomas Tibiita, Tove Sundström, Li Kristjansdottir och Cristina Eghenter som med sina erfarenheter och perspektiv har hjälpt oss att lyfta årets Matbarometer från de frågor som vi ställer svenska partier, till det globala och komplexa livsmedelssystemet. Tack även till riksdagspartierna som tog sig tid att svara på enkäten.

Källförteckning & matnyttig info

- 1 SLU, 2023. Vad menar vi med hållbara livsmedelssystem? Online: [Vad menar vi med hållbara livsmedelssystem? | Externwebben](#)
- 2 FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2023.
- 3 FAO, 2022. FAO and the Sustainable Development Goals - Achieving the 2030 Agenda through empowerment of local communities. Rome.
- 4 IPCC, 2022: Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [P.R. Shukla, J. Skea, R. Slade, A. Al Khourdajie, R. van Diemen, D. McCollum, M. Pathak, S. Some, P. Vyas, R. Fradera, M. Belkacemi, A. Hasija, G. Lisboa, S. Luz, J. Malley, (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK and New York, NY, USA. doi: 10.1017/9781009157926
- 5 WFP, 2022. WFP News Video: Horn of Africa Drought. Online: [WFP News Video: Horn of Africa Drought \(For the Media\) | World Food Programme](#)
- 6 Lantmännen, 2023. Lantmännens skördeprognos 2023: 4,6 miljoner ton spannmål. Online: [Lantmännens skördeprognos 2023: 4,6 miljoner ton spannmål](#)
- 7 United Nations Development Programme, 2022. Losing the ground beneath our feet. Online: [Losing the ground beneath our feet by United Nations Development Programme](#)
- 8 Wästfelt, A, och Eriksson, C. 2017. Det svenska lantbrukets omvandling 1990-2014: Exemplet Uppsala län. SLU
- 9 Bendt, P., Ehrnstén, T., Ekman, J., Lind, I., Karlberg, L., Widman, M., Wiklund, J., 2023. Lantbruket, samhället och den biologiska mångfalden. Naturskyddsföreningen i samarbete med Ekologiska lantbrukarna. ISBN: 978-91-558-0259-2.
- 10 FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2023.
- 11 Sveriges Stadsmissioner. Fattighetsrapporten 2022
- 12 IPBES, 2019. Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. E. S. Brondizio, J. Settele, S. Diaz, and H. T. Ngo (editors). IPBES secretariat, Bonn, Germany. 1148 pages. Online: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3831673>
- 13 Concord 2023. Biodiversity finance brief.

Reformaten

The
Hunger
Project.

Reformaten är en partipolitiskt och religiöst obunden förening med mål att påskynda en forskningsbaserad omställning av matsystemet – för människans och planetens hälsa. Vi tror på ett positivt globalt matsystem där det är lätt att äta rätt. Läs mer på reformaten.com

The Hunger Project är en politiskt och religiöst obunden global organisation med verksamhet i 22 länder. The Hunger Project driver utvecklingsprogram samt påverkansarbete som syftar till att göra det möjligt för människor att tillsammans förändra de system som orsakar och upprätthåller hunger. Visionen är en värld utan hunger. Läs mer på thehungerproject.se

SIANI är ett öppet och globalt medlemsbaserat nätverk som stödjer och främjar en multisektoriell dialog med deltagande från akademi, den privata sektorn, myndigheter och civilsamhället kring hållbara, inkluderande och rättighetsbaserade livsmedelssystem. Läs mer på siani.se